Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (toinen jaosto)

5 päivänä syyskuuta 2019 *

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa – Direktiivi (EU) 2016/343 – 4 artiklan 1 kohta – Syyttömyysolettama – Julkiset viittaukset syyllisyyteen – Syyttäjän ja rikoksentekijän välinen sopimus – Kansallisen oikeuskäytännön mukaan yksilöidään syytetyt, jotka eivät ole tehneet tällaista sopimusta – Perusoikeuskirja – 48 artikla

Asiassa C-377/18,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Spetsializiran nakazatelen sad (erityisrikostuomioistuin, Bulgaria) on esittänyt 31.5.2018 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 8.6.2018, saadakseen ennakkoratkaisun rikosasiassa, jossa vastaajina ovat

AH,

PB,

CX,

KM ja

PH,

MH:n

osallistuessa asian käsittelyyn,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja A. Arabadjiev sekä tuomarit T. von Danwitz ja C. Vajda (esittelevä tuomari),

julkisasiamies: H. Saugmandsgaard Øe,

kirjaaja: yksikönpäällikkö M. Aleksejev,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 13.3.2019 pidetyssä istunnossa esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– Saksan hallitus, asiamiehinään ensin T. Henze, E. Lankenau ja M. Hellmann, sittemmin E. Lankenau ja M. Hellmann,

* Oikeudenkäyntikieli: bulgaria.

– Italian hallitus, asiamiehenään G. Palmieri, avustajanaan S. Faraci, avvocato dello Stato,

– Euroopan komissio, asiamiehinään R. Troosters ja Y. G. Marinova,

kuultuaan julkisasiamiehen 13.6.2019 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 9.3.2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/343 (EUVL 2016, L 65, s. 1) 4 artiklan 1 kohdan ensimmäisen virkkeen, luettuna yhdessä tämän direktiivin johdanto-osan 16 perustelukappaleen ensimmäisen virkkeen ja 17 perustelukappaleen kanssa, tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty rikosoikeudellisessa menettelyssä, joka on pantu vireille AH:ta, PB:tä, CX:ää, KM:ää ja PH:ta vastaan sen johdosta, että heidän oletetaan kuuluvan järjestäytyneeseen rikollisryhmään.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

Perusoikeuskirja

3 Euroopan unionin perusoikeuskirjan (jäljempänä perusoikeuskirja) 48 artiklassa, jonka otsikkona on ”Syyttömyysolettama ja oikeus puolustukseen”, määrätään seuraavaa:

”1. Jokaista syytettyä on pidettävä syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen.

2. Jokaiselle syytetylle taataan oikeus puolustukseen.”

4 Perusoikeuskirjan selityksissä (EUVL 2007, C 303, s. 17) täsmennetään perusoikeuskirjan 48 artiklan osalta, että kyseinen määräys vastaa Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyn yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) 6 artiklan 2 ja 3 kappaletta.

5 Perusoikeuskirjan 52 artiklan, jonka otsikko on ”Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta”, 3 kohdassa määrätään seuraavaa:

”Siltä osin kuin tämän perusoikeuskirjan oikeudet vastaavat [Euroopan ihmisoikeussopimuksessa] taattuja oikeuksia, niiden merkitys ja ulottuvuus ovat samat kuin mainitussa yleissopimuksessa. Tämä määräys ei estä unionia myöntämästä tätä laajempaa suojaa.”

Direktiivi 2016/343

6 Direktiivin 2016/343 johdanto-osan 1, 4, 5, 9, 10, 16 ja 48 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(1) Syyttömyysolettamasta ja oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin määrätään [perusoikeuskirjan] 47 ja 48 artiklassa, [Euroopan ihmisoikeussopimuksen] 6 artiklassa, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen, jäljempänä ’KP-yleissopimus’, 14 artiklassa ja ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 11 artiklassa.

– –

(4) [Tuomioistuinten tuomioiden ja oikeusviranomaisten muiden päätösten vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen] toteuttaminen edellyttää, että jäsenvaltiot luottavat toistensa rikosoikeudellisiin järjestelmiin. Vastavuoroisen tunnustamisen periaatteen laajuus riippuu useista tekijöistä, joihin kuuluvat epäiltyjen ja syytettyjen oikeuksien turvaamisjärjestelyt ja sellaisten yhteisten vähimmäissääntöjen määrittely, jotka ovat välttämättömiä, jotta voidaan helpottaa periaatteen soveltamista.

(5) Vaikka kaikki jäsenvaltiot ovat Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja KP-yleissopimuksen osapuolia, kokemus on osoittanut, että tämä ei yksinään aina merkitse riittävää luottamusta muiden jäsenvaltioiden rikosoikeudellisiin järjestelmiin.

– –

(9) Tämän direktiivin tarkoituksena on lujittaa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin rikosoikeudellisissa menettelyissä vahvistamalla yhteiset vähimmäissäännöt, jotka koskevat tiettyjä syyttömyysolettamaan liittyviä näkökohtia ja oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä.

(10) Koska tällä direktiivillä vahvistetaan epäiltyjen ja syytettyjen prosessuaalisten oikeuksien suojaa koskevia yhteisiä vähimmäissääntöjä, sen tavoitteena on lujittaa jäsenvaltioiden luottamusta toistensa rikosoikeudellisiin järjestelmiin ja siten helpottaa rikosasioissa annettujen päätösten vastavuoroista tunnustamista. Tällaiset yhteiset vähimmäissäännöt voivat myös poistaa esteitä kansalaisten vapaan liikkuvuuden tieltä jäsenvaltioiden alueella.

– –

(16) Syyttömyysolettamaa loukattaisiin, jos viranomaisen julkisissa lausumissa tai muissa kuin syyllisyyttä koskevissa oikeusviranomaisen päätöksissä viitattaisiin epäiltyyn tai syytettyyn syyllisenä, vaikka kyseisen henkilön syyllisyyttä ei ole laillisesti näytetty toteen. Tällaisissa lausumissa ja oikeusviranomaisten päätöksissä ei saisi antaa ymmärtää, että henkilö on syyllinen. Tämän ei pitäisi vaikuttaa syyttäjän toimiin, joiden tavoitteena on näyttää toteen epäillyn tai syytetyn syyllisyys, kuten syytteeseenpanoon, eikä oikeusviranomaisten päätöksiin, joiden seurauksena ehdollinen rangaistus pannaan täytäntöön, edellyttäen, että oikeutta puolustukseen kunnioitetaan. Tämän ei pitäisi myöskään vaikuttaa menettelyyn liittyviin ennakollisiin päätöksiin, joita oikeusviranomaiset tai muut toimivaltaiset viranomaiset tekevät ja jotka perustuvat epäilyihin tai syyllisyyttä tukevaan näyttöön, kuten tutkintavankeutta koskeviin päätöksiin, edellyttäen, että kyseisissä päätöksissä ei viitata epäiltyyn tai syytettyyn syyllisenä. Toimivaltainen viranomainen voi ennen menettelyyn liittyvän ennakollisen päätöksen tekemistä joutua tarkistamaan, että epäiltyä tai syytettyä vastaan on olemassa riittävästi syyllisyyttä tukevaa näyttöä, jonka perusteella kyseinen päätös on perusteltu, ja päätöksessä voidaan viitata tähän näyttöön.

– –

(48) Koska tässä direktiivissä säädetään vähimmäissäännöistä, jäsenvaltioiden olisi voitava laajentaa tässä direktiivissä säädettyjä oikeuksia suojan tason parantamiseksi. Jäsenvaltioiden myöntämän suojan taso ei saisi milloinkaan alittaa perusoikeuskirjassa tai Euroopan ihmisoikeussopimuksessa määrättyjä vaatimuksia, sellaisena kuin unionin tuomioistuin ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin niitä tulkitsevat.”

7 Direktiivin 2016/343 1 artiklassa, jonka otsikko on ”Kohde”, säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä säädetään yhteisistä vähimmäissäännöistä, jotka koskevat

a) tiettyjä syyttömyysolettamaan liittyviä näkökohtia rikosoikeudellisissa menettelyissä;

b) oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä rikosoikeudellisissa menettelyissä.”

8 Tämän direktiivin 2 artiklassa, jonka otsikko on ”Soveltamisala”, säädetään seuraavaa:

”Tätä direktiiviä sovelletaan luonnollisiin henkilöihin, jotka ovat epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä. Sitä sovelletaan rikosoikeudellisen menettelyn kaikissa vaiheissa siitä hetkestä, kun henkilöä epäillään tai syytetään rikoksesta tai väitetystä rikoksesta, kunnes on lopullisesti ratkaistu kysymys siitä, onko epäilty tai syytetty tehnyt rikoksen, ja tästä päätöksestä on tullut lopullinen.”

9 Mainitun direktiivin 4 artiklan, jonka otsikko on ”Julkiset viittaukset syyllisyyteen”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että viranomaisen julkisissa lausumissa ja muissa kuin syyllisyyttä koskevissa oikeusviranomaisten päätöksissä ei viitata epäiltyyn tai syytettyyn syyllisenä, niin kauan kuin hänen syyllisyyttään ei ole laillisesti näytetty toteen. Tämä ei vaikuta syyttäjän toimiin, joiden tavoitteena on näyttää toteen epäillyn tai syytetyn syyllisyys, eikä menettelyyn liittyviin ennakollisiin päätöksiin, joita oikeusviranomaiset tai muut toimivaltaiset viranomaiset tekevät ja jotka perustuvat epäilyihin tai syyllisyyttä tukevaan näyttöön.”

10 Mainitun direktiivin 14 artiklan, jonka otsikko on ”Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä”, 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”Jäsenvaltioiden on saatettava tämän direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 1 päivänä huhtikuuta 2018. Niiden on ilmoitettava tästä komissiolle viipymättä.

Näissä jäsenvaltioiden antamissa säädöksissä on viitattava tähän direktiiviin tai niihin on liitettävä tällainen viittaus, kun ne julkaistaan virallisesti. Jäsenvaltioiden on säädettävä siitä, miten viittaukset tehdään.”

Bulgarian oikeus

11 Rikosprosessilain (nakazatelno protsesualen kodeks, jäljempänä NPK) 381 §:n mukaan syytetty, joka myöntää syyllisyytensä, voi tehdä oikeudenkäyntiasiamiehensä välityksellä sopimuksen syyttäjän kanssa, kun tutkinta on päättynyt.

12 NPK:n 381 §:n 5 momentissa säädetään seuraavaa:

”Sopimus on tehtävä kirjallisesti ja siinä on oltava tunnustus, joka koskee seuraavia kysymyksiä:

1. onko tehty teko, onko syytetty tehnyt teon, voidaanko teko lukea syytetyn syyksi, onko teko rikos ja miten teko luokitellaan oikeudellisesti?

– –”

13 NPK:n 381 §:n 7 momentissa säädetään seuraavaa:

”Kun menettely koskee useita henkilöitä – –, osa heistä voi tehdä sopimuksen – –”

14 NPK:n 382 §:n 5 momentissa säädetään seuraavaa:

”Tuomioistuin voi tehdä sopimusta koskevia muutosehdotuksia, joita käsitellään syyttäjän ja syytettyjen oikeudenkäyntiasiamiesten kanssa. Viimeisenä kuullaan syytettyä.”

15 NPK:n 382 §:n 7 momentin mukaan tuomioistuin vahvistaa sopimuksen, jos se ei ole lain tai hyvän tavan vastainen.

16 NPK:n 383 §:n 1 momentin mukaan sopimuksella on samat vaikutukset kuin lainvoimaisella tuomiolla.

17 Väestörekisteristä annetun lain (zakon za grazhdanskata registratsia) 12–14 §:n mukaan Bulgarian kansalaisilla on kolme nimeä eli etunimi, patronyymi ja sukunimi. Heillä on myös kansallinen henkilötunnus, josta säädetään kyseisen lain 11 §:n 1 kohdassa ja joka on hallinnollinen tunnus, jolla kyseinen henkilö voidaan tunnistaa ilman epäselvyyttä.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymys

18 Ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, että AH, PB, CX, KM, PH ja MH ovat syytteessä, koska heidän oletetaan kuuluneen marraskuusta 2014 marraskuuhun 2015 Sofiassa (Bulgaria) toimineeseen järjestäytyneeseen rikollisryhmään. Ryhmän tarkoituksena oli hankkia taloudellista hyötyä valmistamalla väärennettyjä virallisia asiakirjoja eli henkilötodistuksia tai moottorikäyttöisten ajoneuvojen kuljettamiseen vaadittavia ajokortteja tai väärentämällä niiden sisältöä. Syytekirjelmän mukaan nämä kuusi henkilöä muodostivat järjestäytyneen rikollisryhmän ja jakoivat keskenään tehtävät yhteisen rikollisen tavoitteen saavuttamiseksi.

19 Näistä henkilöistä vain yksi eli MH ilmoitti haluavansa tehdä syyllisyyden myöntämistä koskevan sopimuksen syyttäjän kanssa saadakseen lievemmän rangaistuksen.

20 Ennakkoratkaisupyynnön sisältämien tietojen mukaan viisi muuta syytettyä (jäljempänä viisi syytettyä) antoivat ”menettelyllisen suostumuksensa” siihen, että MH ja syyttäjä tekevät tällaisen sopimuksen, mutta ilmoittivat nimenomaisesti, että tämä ei kuitenkaan merkitse, että he myöntäisivät syyllisyytensä ja luopuisivat oikeudestaan kiistää syyte.

21 Syyttäjän ja MH:n väliseen sopimukseen sisältyvästä teonkuvauksesta ilmenee, että MH kuului järjestäytyneeseen rikollisryhmään viiden syytetyn kanssa. Kaikki syytetyt yksilöidään sopimuksessa samalla tavalla eli etunimellä, patronyymillä, sukunimellä ja kansallisella henkilötunnuksella. Ainoa ero näiden henkilöiden yksilöintitavassa on, että MH:n osalta tunnistetietoina esitetään myös syntymäaika ja -paikka, osoite, kansalaisuus, etninen alkuperä, siviilisääty ja rikosrekisteritiedot.

22 Kyseinen sopimus saatettiin kansallisten menettelysääntöjen mukaisesti vahvistettavaksi ennakkoratkaisua pyytäneeseen tuomioistuimeen, jolla on toimivalta tehdä siihen muutoksia.

23 Tältä osin ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pohtii, onko direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohdan kanssa yhteensopivaa se, että pääasiassa kyseessä olevan sopimuksen tekstissä mainitaan viisi syytettyä, jotka eivät ole tehneet tätä sopimusta ja joiden osalta asian käsittely jatkuu tavanomaisessa rikosoikeudellisessa menettelyssä, selvästi ja nimenomaisesti järjestäytyneen rikollisryhmän jäseninä, ja heidät yksilöidään etunimellä, patronyymillä, sukunimellä ja kansallisella henkilötunnuksella.

24 Se toteaa yhtäältä, että vakiintuneen kansallisen oikeuskäytännön mukaan sopimuksen tekstin on vastattava täysin syytekirjelmän tekstiä, jossa mainitaan kaikki syytetyt rikoksen tekijäkumppaneina. Tekijäkumppaneiden mainitsemisella voi lisäksi olla suuri merkitys kyseisen rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen kannalta, koska järjestäytynyt rikollisryhmä muodostuu Bulgarian lainsäädännön mukaan vain, jos siihen osallistuu vähintään kolme henkilöä.

25 Toisaalta ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohdassa kielletään tuomioistuinta viittaamasta syytettyyn syyllisenä muussa kuin tämän syyllisyyttä koskevassa päätöksessä. Se pohtii, onko katsottava, että viiteen syytettyyn, joiden osalta asian käsittely jatkuu tavanomaisessa rikosoikeudellisessa menettelyssä, viitataan syyllisinä, koska heidät mainitaan virallisessa tuomioistuimen päätöksessä kyseisen rikoksen tekijäkumppaneina ja yksilöidään etunimellä, patronyymillä, sukunimellä ja kansallisella henkilötunnuksella.

26 Tämän perusteella Spetsializiran nakazatelen sad (erityisrikostuomioistuin, Bulgaria) päätti lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

”Onko kansallinen oikeuskäytäntö, jossa edellytetään, että (rikosoikeudenkäynnin yhteydessä tehdyn) sopimuksen tekstissä mainitaan rikoksen tekijöinä sen syytetyn lisäksi, joka on myöntänyt syyllistyneensä kyseiseen rikokseen ja tehnyt tämän sopimuksen, myös muita syytettyjä eli rikoskumppaneita, jotka eivät ole tehneet kyseistä sopimusta eivätkä myöntäneet syyllisyyttään ja joiden osalta asian käsittely jatkuu tavanomaisessa rikosoikeudenkäynnissä mutta jotka ovat hyväksyneet sen, että ensin mainittu syytetty tekee kyseisen sopimuksen, direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohdan ensimmäisen virkkeen, luettuna yhdessä direktiivin johdanto-osan 16 perustelukappaleen ensimmäisen virkkeen ja 17 perustelukappaleen kanssa, mukainen?”

27 Unionin tuomioistuimen presidentti myönsi 22.6.2018 tekemällään päätöksellä asian käsittelylle etusijan unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 53 artiklan 3 kohdan nojalla.

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

28 Todettakoon ensiksi, että vaikka ennakkoratkaisupyynnössä täsmennetään, että viisi syytettyä ovat antaneet ”menettelyllisen suostumuksensa” siihen, että MH ja syyttäjä tekevät sopimuksen syyllisyyden myöntämisestä sitä vastaan, että rangaistusta lievennetään, on huomattava, että unionin tuomioistuimelta ei tiedustella sitä, onko kansallinen lainsäädäntö, jonka mukaan tarvittaessa tällaisen sopimuksen vahvistaminen tuomioistuimessa edellyttää kyseisten henkilöiden suostumusta, yhteensopiva unionin oikeuden kanssa.

29 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy kysymyksellään ennen kaikkea, onko direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että se on esteenä sille, että sopimuksessa, jossa syytetty myöntää syyllisyytensä sitä vastaan, että rangaistusta lievennetään, ja joka kansallisen tuomioistuimen on vahvistettava, mainitaan nimenomaisesti kyseessä olevan rikoksen tekijäkumppaneina paitsi kyseinen henkilö myös muut syytetyt, jotka eivät ole myöntäneet syyllisyyttään ja joita syytetään erillisessä rikosoikeudellisessa menettelyssä.

Direktiivin 2016/343 sovellettavuus

30 Aluksi on tutkittava, sovelletaanko direktiiviä 2016/343 pääasiassa kyseessä olevan kaltaisissa olosuhteissa.

31 Ensiksi on riidatonta, että tätä direktiiviä sovelletaan ajallisesti. Tältä osin on riittävää todeta, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ole vielä vahvistanut pääasiassa kyseessä olevaa sopimusta ja että sopimuksen mahdollinen vahvistaminen tapahtuu siis väistämättä direktiivin 2016/343 täytäntöönpanolle asetetun määräajan eli 1.4.2018 jälkeen.

32 Toiseksi direktiiviä 2016/343 sovelletaan myös henkilöllisesti. Kyseisen direktiivin 2 artiklan mukaan direktiiviä sovelletaan luonnollisiin henkilöihin, jotka ovat epäiltynä tai syytettynä rikosoikeudellisissa menettelyissä. Sitä sovelletaan rikosoikeudellisen menettelyn kaikissa vaiheissa siitä hetkestä, kun henkilöä epäillään tai syytetään rikoksesta tai väitetystä rikoksesta, kunnes on lopullisesti ratkaistu kysymys siitä, onko epäilty tai syytetty tehnyt rikoksen, ja tästä päätöksestä on tullut lopullinen.

33 Ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, että pääasian viittä syytettyä syytetään rikosoikeudellisessa menettelyssä ja että vielä ei ole lopullisesti ratkaistu kysymystä siitä, ovatko he tehneet kyseisen rikoksen.

34 Todettakoon kolmanneksi, että mainittua direktiiviä sovelletaan aineellisesti, koska pääasiassa kyseessä oleva sopimus on direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu ”muu kuin syyllisyyttä koskeva oikeusviranomaisten päätös.” Yhtäältä tällainen syyttäjän ja syytetyn välinen sopimus näet on, sen jälkeen kun tuomioistuin on sen vahvistanut, oikeusviranomaisen päätös, kuten julkisasiamies on todennut ratkaisuehdotuksensa 37–42 kohdassa.

35 Toisaalta pääasiassa kyseessä olevassa sopimuksessa ei ratkaista kysymystä viiden syytetyn syyllisyydestä. Tältä osin on korostettava, että pelkästään se, että tässä sopimuksessa lausutaan MH:n syyllisyydestä, ei sulje pois sitä, että päätöstä pidetään viiteen syytettyyn nähden ”muuna kuin syyllisyyttä koskevana oikeusviranomaisten päätöksenä”. Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on todennut, sama sopimus voi olla aineellinen päätös sellaisen henkilön osalta, joka tekee sopimuksen ja johon voidaan siinä siis viitata syyllisenä, mutta ei muiden syytettyjen osalta, jotka eivät ole tehneet sopimusta. Direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohdan toisenlaisesta tulkinnasta seuraisi, että viisi syytettyä eivät enää saisi hyväkseen tässä säännöksessä säädettyjä takeita. Tämä tulkinta olisi vastoin direktiivin tarkoitusta, joka ilmenee sen johdanto-osan yhdeksännestä perustelukappaleesta ja joka on lujittaa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin rikosoikeudellisissa menettelyissä.

Direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettu velvollisuus

36 Direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohdan ensimmäisen virkkeen mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet erityisesti sen varmistamiseksi, että muissa kuin syyllisyyttä koskevissa oikeusviranomaisten päätöksissä ei viitata epäiltyyn tai syytettyyn syyllisenä, niin kauan kuin hänen syyllisyyttään ei ole laillisesti näytetty toteen.

37 Direktiivin 2016/343 johdanto-osan 16 perustelukappaleesta seuraa, että kyseisen säännöksen tarkoituksena on syyttömyysolettaman noudattamisen takaaminen. Tällaisissa oikeusviranomaisten päätöksissä ei tämän perustelukappaleen mukaan siis saisi antaa ymmärtää, että henkilö on syyllinen.

38 Tässä yhteydessä on huomattava, että direktiivin 2016/343 tavoitteena on – kuten kyseisen direktiivin 1 artiklasta ja sen johdanto-osan yhdeksännestä perustelukappaleesta ilmenee – vahvistaa rikosoikeudellisissa menettelyissä sovellettavat yhteiset vähimmäissäännöt, jotka koskevat tiettyjä syyttömyysolettamaan liittyviä näkökohtia ja oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä (tuomio 19.9.2018, Milev, C-319/18 PPU, EU:C:2018:732, 45 kohta).

39 Direktiivin tavoitteena on näin ollen lujittaa jäsenvaltioiden luottamusta toistensa rikosoikeudellisiin järjestelmiin, kuten sen johdanto-osan neljännestä, viidennestä ja kymmenennestä perustelukappaleesta ilmenee.

40 Vaikka direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohdassa annetaan jäsenvaltioille harkintavaltaa tämän säännöksen edellyttämien tarvittavien toimenpiteiden toteuttamisessa, on kuitenkin niin, kuten direktiivin johdanto-osan 48 perustelukappaleesta ilmenee, että jäsenvaltioiden myöntämän suojan taso ei saisi milloinkaan alittaa perusoikeuskirjassa tai Euroopan ihmisoikeussopimuksessa määrättyjä vaatimuksia, esimerkiksi syyttömyysolettamaa koskevia.

41 Tältä osin todettakoon, että syyttömyysolettama vahvistetaan perusoikeuskirjan 48 artiklassa, joka vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 ja 3 kappaletta, kuten perusoikeuskirjan selityksistä ilmenee. Tästä seuraa perusoikeuskirjan 52 artiklan 3 kohdan nojalla, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 ja 3 kappale on otettava huomioon perusoikeuskirjan 48 artiklan tulkinnassa vähimmäissuojan tasona (ks. analogisesti perusoikeuskirjan 17 artiklan osalta tuomio 21.5.2019, komissio v. Unkari (Maatalousmaiden käyttö- ja tuotto-oikeudet), C-235/17, EU:2019:432, 72 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

42 Koska direktiiviin 2016/343 ja perusoikeuskirjan 48 artiklaa koskevaan oikeuskäytäntöön ei sisälly täsmällistä ohjausta siitä, miten on määritettävä, viitataanko oikeusviranomaisen päätöksessä henkilöön syyllisenä, on aiheellista seurata Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 2 kappaletta koskevaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohdan tulkitsemiseksi.

43 Tältä osin Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että syyttömyysolettamaa loukataan, jos syytettyä koskevassa oikeusviranomaisen päätöksessä tai virallisessa lausumassa esitetään selvä lausuma siitä, että asianomainen henkilö on syyllistynyt kyseessä olevaan rikokseen, kun lopullista langettavaa tuomiota ei ole annettu. Tässä yhteydessä Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on korostanut oikeusviranomaisen käyttämien ilmaisujen sekä nimenomaisten olosuhteiden, joissa ilmaisut on muotoiltu, ja kyseessä olevan menettelyn luonteen ja asiayhteyden merkitystä (ks. vastaavasti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 27.2.2014, Karaman v. Saksa, CE:ECHR:20140227JUD001710310, 63 kohta).

44 Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on myöntänyt, että monitahoisissa rikosoikeudellisissa menettelyissä, joissa on useita epäiltyjä, joita vastaan ei voida käydä oikeutta yhdessä, saattaa olla välttämätöntä, että kansallisen tuomioistuimen on syytettyjen syyllisyyden arvioimiseksi mainittava sellaisten kolmansien osallisuus, joita vastaan saatetaan myöhemmin käydä oikeutta erikseen. Se on kuitenkin täsmentänyt, että jos kolmansien osallisuutta koskevia tosiseikkoja on esitettävä, asianomaisen tuomioistuimen pitäisi välttää antamasta enempää tietoja kuin on välttämätöntä siinä käytävässä oikeudenkäynnissä syytteessä olevien henkilöiden oikeudellisen vastuun arvioimiseksi. Kyseinen tuomioistuin on lisäksi korostanut, että oikeusviranomaisten päätösten perustelut on muotoiltava siten, että vältetään asianomaisten kolmansien syyllisyyttä koskeva mahdollinen ennenaikainen ratkaisu, joka voi vaarantaa heitä vastaan erillisessä menettelyssä esitettävien syytteiden oikeudenmukaisen tutkimisen (ks. vastaavasti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 27.2.2014, Karaman v. Saksa, CE:ECHR:20140227JUD001710310, 64 ja 65 kohta; ks. myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 23.2.2016, Navalnyy ja Ofitserov v. Venäjä, CE:ECHR:2016:0223JUD004663213, 99 kohta).

45 Tämän oikeuskäytännön perusteella – ja kuten julkisasiamies on todennut pääasiallisesti ratkaisuehdotuksensa 91 kohdassa – direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se ei ole esteenä sille, että pääsiassa kyseessä olevan kaltaisessa sopimuksessa, joka kansallisen tuomioistuimen on vahvistettava, mainitaan tämän sopimuksen tehneen ja siis syyllisyytensä myöntäneen syytetyn lisäksi muiden syytettyjen, joiden osalta oikeutta käydään erikseen, osallisuus ja yksilöidään heidät, sillä edellytyksellä, että yhtäältä tämä maininta on tarpeen sopimuksen tehneen

henkilön oikeudellisen vastuun luonnehdinnan kannalta ja toisaalta sopimuksessa todetaan selvästi, että näihin muihin syytettyihin kohdistuvat syytteet käsitellään erillisessä rikosoikeudellisessa menettelyssä ja että heidän syyllisyyttään ei ole laillisesti näytetty toteen.

46 Tältä osin on syyttömyysolettaman kunnioittamisen valvomiseksi aina analysoitava oikeusviranomaisen päätös ja sen perustelut kokonaisuudessaan ja niiden nimenomaisten olosuhteiden valossa, joissa se on tehty. Kuten komissio totesi istunnossa, oikeusviranomaisen päätöksen kohtiin sisältyvä nimenomainen viittaus kanssasyytettyjen syyttömyyteen jää vaille merkitystä, jos päätöksen muut kohdat voidaan ymmärtää ennenaikaisena ilmauksena heidän syyllisyydestään.

47 Tässä tapauksessa ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin huomauttaa, että kuten kansallisessa lainsäädännössä säädetään, järjestäytynyt rikollisryhmä muodostuu vain, jos siihen osallistuu vähintään kolme henkilöä. Ennakkoratkaisupyynnön perusteella näyttää siis siltä – jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen suorittamasta tarkistuksesta muuta johdu – että se, että pääasiassa kyseessä olevassa sopimuksessa mainitaan viisi syytettyä rikoksen tekijäkumppaneina, oli tarpeen, jotta voitiin osoittaa MH:n syyllisyys sillä perusteella, että hän kuului järjestäytyneeseen rikollisryhmään.

48 Näyttää kuitenkin siltä, että pääasiassa kyseessä olevassa sopimuksessa, sellaisena kuin se on esitetty ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen vahvistettavaksi, ei ilmaista selvästi, että viittä syytettyä syytetään erikseen ja että heidän syyllisyyttään ei ole laillisesti osoitettu, mikä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tarkistettava. Jos tällainen täsmennys puuttuu, kyseisessä sopimuksessa saatetaan viitata näihin henkilöihin syyllisinä, vaikka heidän syyllisyyttään ei ole vielä laillisesti näytetty toteen, mikä on vastoin direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohtaa.

49 Ennakkoratkaisupyynnöstä käy ilmi, että ennakkoratkaisua pyytäneellä tuomioistuimella on kansallisen lainsäädännön nojalla mahdollisuus vahvistusmenettelyssä tehdä muutoksia mainitun sopimuksen sanamuotoon. Näissä olosuhteissa direktiivin 4 artiklan 1 kohta edellyttää, että pääasiassa kyseessä oleva sopimus vahvistetaan tarvittaessa vasta sen jälkeen, kun siihen on tehty muutos, jossa todetaan selvästi, että viittä syytettyä syytetään erillisessä rikosoikeudellisessa menettelyssä ja että heidän syyllisyyttään ei ole laillisesti näytetty toteen.

50 Näin ollen esitettyyn kysymykseen on vastattava, että direktiivin 2016/343 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se ei ole esteenä sille, että sopimuksessa, jossa syytetty myöntää syyllisyytensä sitä vastaan, että rangaistusta lievennetään, ja joka kansallisen tuomioistuimen on vahvistettava, mainitaan nimenomaisesti kyseessä olevan rikoksen tekijäkumppaneina paitsi tämä henkilö myös muut syytetyt, jotka eivät ole myöntäneet syyllisyyttään ja joita syytetään erillisessä rikosoikeudellisessa menettelyssä, sillä edellytyksellä, että yhtäältä tämä maininta on tarpeen sopimuksen tehneen henkilön oikeudellisen vastuun luonnehdinnan kannalta ja toisaalta samassa sopimuksessa ilmaistaan selvästi, että näitä muita henkilöitä syytetään erillisessä rikosoikeudellisessa menettelyssä ja että heidän syyllisyyttään ei ole laillisesti näytetty toteen.

Oikeudenkäyntikulut

51 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (toinen jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 9.3.2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/343 4 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että se ei ole esteenä sille, että sopimuksessa, jossa syytetty myöntää syyllisyytensä sitä vastaan, että rangaistusta lievennetään, ja joka kansallisen tuomioistuimen on vahvistettava, mainitaan nimenomaisesti kyseessä olevan rikoksen tekijäkumppaneina paitsi tämä henkilö myös muut syytetyt, jotka eivät ole myöntäneet syyllisyyttään ja joita syytetään erillisessä rikosoikeudellisessa menettelyssä, sillä edellytyksellä, että yhtäältä tämä maininta on tarpeen sopimuksen tehneen henkilön oikeudellisen vastuun luonnehdinnan kannalta ja toisaalta samassa sopimuksessa ilmaistaan selvästi, että näitä muita henkilöitä syytetään erillisessä rikosoikeudellisessa menettelyssä ja että heidän syyllisyyttään ei ole laillisesti näytetty toteen.

Allekirjoitukset